

כל המנחות שריבה במידת חלתן או שמיעט במידת חלתן – הרי הן כשרות, חוץ מלחם הפנים וחביתי כהן גדול שהן פסולות; ויש אומרים: אף חוץ מלחמי תודה ונזירות.

אמר רב הונא: מנחת מאפה שאפאה חלה אחת, יצא. (1)

מאי טעמא? כי "מצת" חסר כתיב, ומשמע: אפילו מצה אחת.

המנחות שריבה במידת [במספר] חלתן, או שמיעט במידת [במספר] חלתן, הרי אלו כשרות, חוץ מלחם הפנים, וחביתי כהן גדול, ולחמי תודה ונזירות, שמספר חלותיהם מעכב.

הרי מבואר בהדיא שמספר החלות מעכב בלחמי תודה, ושלא כדברי שמואל? (20)

עו-ב ומשנינן: הוא, שמואל, דאמר כי האי תנא, כתנא קמא שבברייתא הסמוכה, דתניא:

וראה היטב בתוספות בעמוד ב בד"ה שריבה, שלכאורה מבואר מדבריהם שהם מפרשים "במידת" כפשוטו, ולא עוד אלא שאפילו אם לא שינה את מספר החלות אלא שלא היו שוות בגודלן, הרי הן פסולות בכל אלו שנזכרו, ראה שם בצאן קדשים. וכן נראה גם מרש"י בכתב יד לקמן פז ב ד"ה או בכלי, ראה גם בתוספות כאן שהביאו את הסוגיא שם; וראה עוד במקדש דוד סימן ח אות ד ד"ה ובמנחות.

20. כתבו התוספות בעמוד ב את הטעם: לחם הפנים וחביתין כתיב "חוקה" ["חק עולם"] לעכב; ובלחמי תודה כתיב "מצות" בוי"ו, אבל בשאר מנחות כתיב "מצת" [בלא וי"ו], ואפילו כתיב בהו "מצות בוי"ו" גמר ממנחת מאפה [וכמו שאמר רב הונא בעמוד ב, דמ"מצת" האמור במאפה תנור, נלמד, שאם אפאה חלה אחת יצא], ונזירות, דכתיב "שלמיו" לרבות שלמי נזיר.

1. לכאורה נראה, שאין זו מימרא של רב הונא לחדש שיצא, שהרי שנינו בברייתא כן, אלא כוונתו לומר את הטעם שיצא, שהוא משום שנאמר "מצת", וממנה ילפינן לכל המנחות, וכמו שכתבו התוספות בד"ה שריבה.

שאפה מלבד ארבעת החלות עוד חלה שאותה לקחת תרומה.

ב. כתבו התוספות, שאין תרומת הלחמים חלה מיד אלא לאחר אפיה, שהרי שנינו לקמן "שחטה [לקרבן התודה] עד שלא קרמו פניה בתנור, לא קדש הלחם".

ובנדה ו ב כתבו: אף על גב דאין הלחם קדוש אלא משקרמו פניו בתנור ונשחט עליו הזבח, מכל מקום קרי להו "תרומה" [כדאיתא שם "מעשה בשפחתו של רבי שהיתה אופה כרות של תרומה", ומפרשת שם הגמרא, שהיתה אופה תרומת לחמי תודה שהופרשו בלישה], לפי שייחדו אותה לקרות לה שם תרומה לאחר אפיה ושחיתת הזבח. ונראה, דקדושת הפה איכא עליהו, ואסור לשנותה בחלות אחרות; והוכיחו כן מן הסוגיא בנדרים יב ב; וראה מה שתמה בזה בקרן אורה, כאן; וראה עוד במקדש דוד [סימן כט אות ב ד"ה והנה], וראה עוד בשיעורי רבי שמואל [על סדר הדין בנדרים יב ב], מה שתמה בכל ענין זה.

19. כן פירש רש"י מכתב יד, ובפירוש המיוחס לרש"י בפירוש שני. ובפירוש ראשון פירש תיבת "מידת" כפשוטו, והיינו שעשה חלות גדולות וממילא נתמעט מספרן, או שעשה חלות קטנות ונתרבה מספרן.

גמרא:

שנינו במשנה: העומר היה בא עשרון משלש סאין:

ומפרשין: מאי טעמא?

כיון דהעומר מקמח חדש אתי [מקמח העשוי מתבואה חדשה, שיש בה סובין יותר וסולת מועטת, הוא בא], ומשעורין אתי [משעורים היו מביאים את העומר], הרי שעשרון מובהר לא אתיא אלא משלש סאין של תבואה.

ואילו שתי הלחם, היו באות שתי עשרונות משלש סאין:

והטעם הוא, כיון דמחיתין אתיין שיש בהם פחות סובין, אף על גב דגם הם מחדש אתיין⁽⁷⁾ — שתי עשרונות מוכחים אתו גם משלש סאין בלבד.

לחם הפנים, עשרים וארבעה עשרונות מעשרים וארבעה סאין:

מאי טעמא?

כיון דמחיתין אתו, ומישן אתו, שאין דין

מתקיף לה רב פפא: טעמא דכתיב "מצת" לשון יחיד, הא אילו הוה כתיב "מצות" מלא שהוא לשון רבים — לא יצא!?

והא גבי לחמי תודה, דכתיב "מצות", ומכל מקום אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל: לחמי תודה שאפאן ארבע חלות, יצא!?

ומשנינן: ההיא דשמואל פליגא אדרב הונא.⁽²⁾

מתניתין:

העומר שהיו מביאים בט"ז בניסן, היה בא עשרון סולת⁽³⁾ לאחר ניפוי מרובה, שהוציאוהו משלש סאין של שעורים.⁽⁴⁾

שתי הלחם בעצרת היו באים שתי עשרונות [עשרון לכל לחם]⁽⁵⁾ סולת שהוציאוהו משלש סאין של חיטים.

לחם הפנים בכל שבת היה בא עשרים וארבע עשרונות⁽⁶⁾ [שני עשרונים לכל לחם] שהוציאוהו מעשרים וארבע סאין, עשרון מכל סאה של חיטים.

2. ראה ברכת הזבח.

3. עומר: עשירית האיפה, כך היתה שמה, כמו [שנאמר גבי מן בשמות טז]: "וימודו בעומר", [ושם כתיב "והעומר עשירית האיפה הוא"]; רש"י בחומש ויקרא כג י.

4. היינו כחכמים לעיל סג ב; ולרבי ישמעאל: בחול היה בא מחמש סאין.

5. וכדכתיב [ויקרא כג]: "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה

חדשה לה. ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, שתים שני עשרונים סולת תהיינה".

6. כדכתיב [ויקרא כד]: "ולקחת סולת ואפית אותה שתים עשרה חלות, שני עשרונים יהיה החלה האחת. ושמת אותם שתים מערכות שש המערכת, על השלחן הטהור לפני ה'".

7. כתב רש"י מכתב יד: מתבואה חדשה אתיין, דבעצרת אכתי חדשה היא; כוונתו שזמן הקציר הוא בפסח, ומכל מקום עד עצרת עדיין טרייה היא.

בלחם הפנים להביאם מהתבואה החדשה, עשרון מובחר אתי אף מסאה.⁽⁸⁾

תנו רבנן: כל המנחות שריבה במידת עשרונן, כלומר, אם הביא מנחת נסכים יותר ממה שקבעה תורה, שהם שלשה עשרונים לפר, ושני עשרונים לאיל, ועשרון לכבש, או שמיעט במידת עשרונן, הרי אלו פסולות.⁽⁹⁾

כל המנחות שריבה במידת סאין שלהן, כגון שהוציא עשרון לעומר מחמש סאין,⁽¹⁰⁾ או שמיעט במידת סאין שלהן, שהוציא עשרון לעומר משתי סאין, הרי אלו כשרות, ומשום שתקנת חכמים היא ויכול לשנות.

מתניתין

הסולת של העומר היה מנופה בשלש עשרה נפה.

את הסולת של שתי הלחם היו מנפים בשתיים עשרה נפות.

ואילו את הסולת של לחם הפנים היו מנפים באחת עשרה נפות.

רבי שמעון אומר: לא היה להן קצבה למספר הנפות בלחם הפנים,⁽¹¹⁾ אלא, סולת מנופה כל צרכה היה מביא. כלומר, אין צורך באחת

8. ראה שפת אמת.

9. נתבאר על פי פירושו השני של רש"י מכתב יד, ולזה הסכימו התוספות; וראה ב"טהרת הקודש", אם פסול זה הוא בכל מקום שקבעה התורה את מידת המנחה, כגון מנחת חוטא שהיא עשרון אחד; וראה עוד בשפת אמת.

ובפירוש ראשון פירש: שמדד בעשרון גדול, או שנתן עשרון ומחצה, פסולות, דהוי ליה קומץ נקמץ נמי מן החצי היתר, ונמצא שאין לעשרון קומץ שלם, והוי ליה קומץ חסר, ותנן לעיל ו א: "קומץ החסר פסול"; או שמיעט במידת עשרונן: דהוי מנחה חסירה, (ותנן) [ותניא]: "מנחה" פרט לחסירה היא, ושחסר קומצה.

והתוספות הקשו על פירוש זה: דהא אסיקנא לעיל כד ב דקומץ בדעתו דכהן תליא מילתא, ואעשרון קא קמץ! ומכח זה דחו פירוש זה.

ובמקדש דוד [סימן ח אות ב ד"ה כל] כתב בזה: יש לעיין, היכי מיירי הכא, אי שקידש כל העשרון ומחצה בכלי שרת, תיפוק ליה דפסול משום דאין כלי שרת מקדשין אם יש שם יותר מכשיעור, ואם כן לא נתקדש כלל. ואי מיירי שלא נתן העודף בכלי שרת, או שנתן בזה אחר

זה שכבר נתקדש השעור בכלי שרת, מכל מקום העודף ודאי לא נתקדש, דאין כלי שרת מקדשין יותר מהשיעור, אם כן ודאי הוי קומץ חסר, כיון דאיכא בהקומץ קצת מן החולין, ומה שייך כאן קומץ בדעתיה דכהן תליא!?

ועל כרחך צריך לומר, דמיירי באומר שיתקדש עשרון אחד מעשרון ומחצה, דכי האי גוונא קדיש כולה משום דהוי כמו לאחירות, וכמו שכתבו התוספות בזבחים ל א ד"ה דבריו על הא ד"ריבה שמנה", דאמרינן שהפריש לה שני לוגין, דמיירי בכי האי גוונא שהקדיש לוג אחד משני לוגין; מיהו מלשון רש"י לא משמע דמיירי בכי האי גוונא.

10. ראה מה שכתב בשפת אמת לבאר את החידוש בזה.

11. כן פירש רש"י מכתב יד.

ואילו הרע"ב פירש: דאפילו לכתחילה לא נתנו חכמים קצבה מכמה סאין חטין או שעורין מביאין עומר ושתי הלחם ולחם הפנים, אלא רואין בסולת שתהא מנופה כל צרכה, ודיו.

שנינו במשנה: **רבי שמעון אומר: לא היה להן קצבה:**

תנו רבנן: כתיב בלחם הפנים [ויקרא כד ה]: **"ולקחת סולת, ואפית אותה"**, מלמד שנקחת מן השוק סולת, שהרי משמע שמשעת לקיחה היא תהא ראויה לנפות. (14)

ומנין שהיא נלקחת מן השוק אפילו חיטין?

—

תלמוד לומר **"ולקחת"**, מכל מקום. כלומר, לכתחילה יקנו סולת מנופה מן השוק, ובדיעבד, אפשר לקחת מן השוק חיטים לטוחנם, ולנפותם.

יכול אף בשאר מנחות של יחיד יהא הדין כן, שיכול לקחת חיטין מן השוק ולנפותם

—

תלמוד לומר **"אותה"**, שהוא בא למעט: דוקא לחם הפנים ניקחים חיטים, ולא שאר מנחות שמביא היחיד, ומשום שאין כל אדם בקיאים בניפוי, ולכן צריך לקחת סולת מנופה מן השוק; (15) והטעם שהקלה התורה בלחם הפנים:

עשרה נפות בלחם הפנים, אלא אפילו סולת מנופה מן השוק הוא מביא, לפי שנאמר בלחם הפנים [ויקרא כד ה]: **"ולקחת סולת, ואפית אותה"**, עד שתהא מנופה כל צרכה. (12)

גמרא:

תנו רבנן: כך היו מנפים את העומר שתי הלחם ולחם הפנים:

תחילה היו מנפים בנפה דקה [חוריה צרים], ולאחריה בנפה גסה [חוריה רחבים], ושוב בדקה, שהיא גסה מן הדקה שלפניה, ושוב בגסה שהיא דקה מן הגסה שלפניה, וכן הלאה —

רבי שמעון בן אלעזר מפרש את דברי תנא קמא, (13) ואומר:

שלוש עשרה נפות היו במקדש, זו למעלה מזו, וזו למעלה מזו.

עליונה — קולטת סובין. תחתונה — קולטת סולת.

12. מן הראשונה, והשלישית דקה מן השניה, ורביעית דקה מן השלישית וכן כולם; ונוטל הקמח מזו לזו עד יג נפה, ומה שנשאר בתחתונה מכולן היה מנופה יפה יפה.

14. נתבאר על פי רש"י מכתב יד במשנה.

15. נתבאר על פי רש"י מכתב יד.

וכתב החזון איש [מנחות סימן מב כא]: מלמד שניקחת סולת: נראה שרצה לומר שמקדשין סולת ואין מקדשין חטים, ולפי שקרבנות ציבור באין מתרומת הלשכה הלקיחה

12. בפירוש המיוחס לרש"י פירש: שתהא מנופה כל צרכה, שתהא ברורה בשעת אפיה. ורש"י מכתב יד פירש: משמע משעת לקיחה תהא ראויה לאפות.

13. כן פירש רש"י מכתב יד.

אבל בשיטה מקובצת כתב: פירש רש"י דלא פליגי, ולא נהירא לה"ר אלחנן; אלא כך נראה לו הפירוש: רבי שמעון [בן אלעזר] אומר: יג נפות קבועות היו במקדש זו למעלה מזו, העליונה היתה גסה מכולן, ותחתונה היתה דקה ממנה, וכן כולן היו הולכות ודקות, השניה דקה

מפני החיסכון, כדמפרש ואזיל.

היטב.

ומפרשין: מאי "מפני החיסכון"?

שואלת הגמרא: היכא רמיזא, היכן נרמז בתורה שהתורה חסה על ממונן של ישראל:

ומפרשת הגמרא: דכתיב [במדבר כ ח]: "קח את המטה. והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה, ואת בעירם". ובכך שנס הוצאת המים מתייחס גם להשקאת המים לבהמות, הרי זה רמז שחסה התורה על בהמתם של ישראל, ואירע הנס גם כדי להשקותם מים.

אמר רבי אלעזר: התורה חסה על ממונן של ישראל שלא יהיו צריכים לקחת מן השוק סולת שהיא קמח יקר מן החיטים, (16) ובלחם הפנים שהוא בא מעשרים וארבעה עשרונים [כל חלה עשויה משני עשרונים] החסכון בלקיחת חיטים הוא גדול. אבל שאר מנחות שהן באות מממעט סולת, הצריכה התורה שיביא סולת מנופה מן השוק, שהוא מנופה

הדרן עלך אלו מנחות נקמצות

שפירש, שצריך דוקא ליקח מן השוק סולת, וצריך לומר, משום שסולת התגר עדיף; ואין טעם לומר כן, הגע עצמך: הדיוט שלקח מן הדיוט ותגר שלקח מן ההדיוט סולת — שפיר דמי, ואילו תגר שיש לו סולת של עצמו, הרי הוא פסול למנחות!?! וגם לאט מצינו בתורה כיוצא בזה, לעשות משמרת בכעין זה, אלא ודאי בשעת הקדש הדבר תלוי.

היינו קידוש, אבל במנחת יחיד עיקר תלוי בקידוש, שכן מתפרש לקיחה שבתורה בקרבנות; אבל אם לקח חיטים ועשאן סולת, שפיר מקדישן למנחות, וכן חטים משדהו הרי הוא מסלתן ומקדישן, והא דאין מקדיש חיטים, הוא משום דחשיב כדבר שאינו ראוי עדיין, וצריך שיהא הקרבן ראוי וקרוב לעשות מצותו, אי נמי שמא לא ימצא סולתו יפה, הילכך עדיף שיהא סולת בשעת הקדש —

ודברי הטורי אבן חגיגה כד ב, תמוהים בזה,

16. מפני שהחוננוי משתכר בה, רש"י.

פרק התודה

ג. מידת "עשרון", המכילה עשירית האיפה, היתה נהוגה במדבר, אך בירושלים לא היו משתמשים במידה זו, אלא היו מחלקים את הסאה לשה קבין. משנתנו מפרשת את שיעורי הסולת לחלות התודה למיניהם, לפי מידת העשרון שהיתה נהוגה במדבר, ולפי מידת הקב שהיתה נהוגה בירושלים.

מתניתין:

התודה היתה באה עם לחמי תודה העשויים מקמח בשיעור של חמש סאין ירושלמיות, שהן שוות במידתן לשש סאין מדבריות, כי בירושלים הוסיפו על המידות שתות מלבר.

ואותן שש סאין מדבריות הן שתי איפות מדבריות, וכל איפה שלש סאין —

ושש סאין אלו — שהן שתי איפות — יש בהם עשרים "עשרון" [עשירית האיפה].

ועשרים עשרונות אלו היו מתחלקים:

עשרה עשרונות [מחצית אחת] לחלות החמץ, **ועשרה עשרונות** [מחצית שניה] לכל מיני המצה, כדמפרש ואזיל.

ומפרשת המשנה כיצד היו מתחלקים עשרה העשרונות בחלות החמץ, וכיצד היו מתחלקים עשרה עשרונות המצה:

א. כתיב [ויקרא ז יב]: "וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב לה'. אם על תודה יקריבנו [אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו, כגון יורדי הים והולכי מדבריות, וחבושי בית האסורים, וחולה שנתרפא, שהם צריכין להודות, אם על אחת מאלה נדר שלמים אלו]:

והקריב על זבח התודה: חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן וסולת מורבכת [לחם חלוט ברותחין כל צרכן] חלות [מצות] בלולות בשמן".

הרי שלשה מינין של מצה, שמכל אחד הוא מביא עשר חלות, ושיעור הסולת שבכל חלה ובשלשת המינים כאחד, מתבאר במשנתנו.

"על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו, על זבח תודת שלמיו"; והיינו, שצריך להביא גם עשר חלות נוספות של חמץ, כמתבאר במשנתנו, והן היו גדולות פי שלש מהמצות.

ב. מתבאר במשנתנו, שהאיפה היא שלש סאין; גודל האיפה וגודל הסאה היה שונה בימי משה במדבר מאשר בירושלים, כי בירושלים הוסיפו עליהם שתות; כך, שאיפה אחת של ירושלים היתה שוה לאיפה וחמישית של המדבר.⁽¹⁾ וכן הוסיפו על מידת הסאה, ונמצאו חמש סאין ירושלמיות שוות לשש סאין מדבריות.

1. ההוספה היא חמישית מהמידה הקודמת, אלא שהתוספת מהוה — לכשתוסיף אותה על המידה

א-תו **עשרה** "עשרון" לעשרת לחמי החמץ: **עשרון** אחד לכל חלה מעשר חלות החמץ.

ועשרה עשרונות לכל שלשים לחמי המצה.

ובמצה שלש מינין: חלות ריקיון ורבוכה —

נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין, כי עשרת העשרונות מתחלקים לכל מין ומין בשוה —

ושלש חלות לכל עשרון, שבכל מין ומין עשר חלות, הרי שליש עשרון לחלה, שהן שלש חלות לעשרון.

עד כאן מבארת המשנה את התחלקות העשרונים שהיו נוהגים במדבר; ועתה מפרשת המשנה לפי המידה הירושלמית — שלא היו נוהגים שם במידת "עשרון" (1) — את חלוקת חמשת הסאין הירושלמיות שהן שוות לשש הסאין המדבריות:

ובמדה ירושלמית היו חמשת הסאין שלשים

קב, כי הסאה ששה קבין, נמצאו לחמש סאין שלשים קב; וכך היתה חלוקתם:

חמשה עשר קבין לחמין, וחמשה עשר למצה, ומפרש ואזיל כיצד.

חמשה עשר קבין לחמין: קב ומחצה לכל חלה מעשרת חלות החמץ.

חמשה עשר קבין למצה: ובמצה שלש מינין: חלות וריקיון ורבוכה, נמצאו חמשת קבין לכל מין ומין, ושתי חלות לקב.

גמרא:

שנינו במשנה: התורה היתה באה חמש סאין ירושלמיות ... האיפה שלש סאין:

שואלת הגמרא: **מנא הני מילי** שהאיפה שלש סאין היא?

כתיב בספר יחזקאל מה ט:

ב. הקשו התוספות [עו ב ד"ה התורה]: כי אמר רחמנא "עשרון" ניזיל בתר השתא [כפי העשרון הנהוג בכל זמן], והביאו דוגמא לזה מבכורות נ א גבי מחצית השקל, שאם הוסיפו עליו נותן מחצית השקל כפי הנהוג באותה שעה; ודחו, שמן הכתוב ילפינן לה שם, וראה גם ב"שיטה מקובצת" לעיל עו ב אות ו.

ביאור דבריהם: כיון שמידת לחמי התורה כתובה בתורה לפי "עשרונות", [וכפי שיתבאר לקמן עו ב], אם כן יש לנו לומר: אף שנשתנו המידות, והאיפה ועשרונה שונה היא במידתה, מכל מקום לעולם מביא הוא עשרים עשרונות של איפה הנהוגה באותה שעה, ויהיה הדין שהוא מביא שש סאין ירושלמיות ללחמי תודה, ולא חמש סאין ירושלמיות השוות לשש סאין

הקודמת — ששית מהכל [מהברוטו], והוא נקרא "שתות מלבר [מבחוק]"; וכל מידות התורה כגון תוספת חומש למועל בהקדש או לאוכל תרומה, הוא חומש מלבר, דהיינו: התוספת היא רבע מהקרן, שהיא חומש מהקרן עם התוספת, וכן רוב שיעורי חז"ל מחושבים מלבר.

1. א. נתבאר על פי רש"י מכתב יד, שכתב: ובמידה ירושלמית שלא היו בה עשרונות אלא קבין; ולמדנו מדבריו, ש"עשרון" אין פירושו עשירית האיפה, אלא שם של מידה השוה לעשירית האיפה, ומידה זו לא היתה נוהגת בירושלים; והכריחו לרש"י, משום שאם לא כן למה לא נחשב בעשרונות ירושלמיות כמו בעשרונות מדבריות, ונקצץ במספר העשרונות.